

De plaats van de jongeren in de andersglobalistische beweging

► *Geoffrey Pleyers*

In tegenstelling tot bepaalde gevestigde opvattingen is de andersglobalistische beweging, ook al is die van recente datum, niet in essentie een jongerenbeweging. De jongeren zijn wel erg zichtbaar tijdens de betogingen, maar de beweging is slechts zelden hun werk. Ze vormen niettemin een belangrijk deel van de andersglobalistische beweging. Door hun praktijken blijken ze nieuwe vormen van engagement, van sociale bewegingen, van handelen en van verenigen te kunnen scheppen. Deze vernieuwingen zijn echter voor de meer klassieke militanten dikwijls moeilijk te aanvaarden. Dit is het onderwerp van dit artikel. Maar om te beginnen moeten we enkele voorafgaande en methodologische opmerkingen maken.

We praten hier inderdaad over brede begrippen en over uiteenlopende zaken. We moeten ook waarschuwen tegen het uiteenlopende karakter, vooral op sociaal en cultureel vlak, van wat "de jeugd" heet. De manier om zich te engageren, de verhouding tot de politiek en de kijk op de samenleving verschillen sterk in functie van hun opleiding. (Galland, 2000; Muxel, 2001: 46 of Bréchon, 2001). De jongeren uit geïmmigreerde milieus zijn bijvoorbeeld nauwelijks aanwezig in de beweging. Ze zijn echter des te meer betrokken bij andere mobilisaties. Soms, zoals tijdens de betogingen tegen de oorlog in Irak of bij het steunen van de Palestijnse zaak, staan ze aan de zijde van de andersglobalisten. Nochtans zijn er geen tekenen van nauwere toenadering tussen beide groepen jongeren. De grote meerderheid van de troepen der jonge andersglobalisten wordt trouwens door studenten gevormd. Ook al is de ongelijke toegang tot de sociale bewegingen een fun-

damenteel gegeven, toch zal dit niet het onderwerp van dit artikel zijn. Mijn artikel behandelt niet het profiel van de jonge andersglobalisten, maar wel de manier waarop ze zich integreren in de beweging en de relaties die ze met hun oudere lotgenoten in die beweging ontwikkelen. Daarom hebben we ons geconcentreerd op de jongeren onder de 26 jaar.¹

De jeugd is een extreem heterogene categorie. Maar de diversiteit van de duizenden andersglobalisten over de hele wereld is zeker even groot. Afgezien van hun onderlinge verschillen vertonen ze zekere gemeenschappelijke trekken en ze plegen ook verzet tegen de liberale mondialisering. Ze herkennen zich in de andersglobalistische beweging en worden als dusdanig ook door de pers, de publieke opinie en de politieke overheden erkend. Maar de manier waarop de jongeren zich engageren, de bewegingen die ze scheppen en hun plaats in de andersglobalistische beweging variëren aanzienlijk van land tot land. De eerste enquêtes wijzen op het belang, maar ook op de grenzen van het gebruik van kwantitatieve methoden bij de studie van een dergelijk vluchtig, informeel en nog weinig gekend onderwerp als de jongeren uit de andersglobalistische beweging. In deze context zijn kwalitatieve studies onontbeerlijk om beter de logica van deze beweging en de nieuwe vormen van engagement te kunnen begrijpen. Deze tekst is ook gebaseerd op gegevens verkregen uit empirische observatie en half-gestuurde gesprekken met jonge andersglobalisten in Frankrijk, België, Italië, Mexico en Argentinië en tijdens de eerste drie Wereld Sociale Fora. De beweging kan tenslotte niet werkelijk worden

onderzocht zonder de vele documenten die op internet circuleren en waarvan de jonge andersglobalisten de zeer handige gebruikers zijn.

Nieuwe militanten

Projecten, acties en feestelijke engagementen

De manier waarop deze nieuwe generatie van militanten zich engageert en participeert in de beweging is op zijn minst origineel. Zij hechten zich niet meer voor een voldoende lange periode aan een organisatie om alle acties ervan op te volgen. Hun engagement maakt grotendeels deel uit van de *cité par projet* (Boltanski en Ciapello, 2000): eenieder engageert zich om mee te werken aan een erg precies en tijdelijk beperkt project. Dat kan gaan van de organisatie van een reeks conferenties tot een actie of een grote manifestatie. Deze grote vluchtigheid en het ontbreken van de eis tot engagement op de lange termijn stemmen goed overeen met de wisselvalligheden van het leven van een jongere en van een student. Zelfs als ze gedurende meerdere maanden veel tijd kunnen besteden aan hun engagement, dan ontbreekt die tijdens de examenperiode. Dan wordt nog geen rekening gehouden met een plotse liefdesrelatie die weinig tijd laat voor militeren. In functie van hun arbeidsomstandigheden, van de druk van het universitaire leven, van hun vriendschappen en van vele andere facetten in een jongerenbestaan, vormt het militante engagement over het algemeen een aan te passen variabele.

De jonge andersglobalisten beschouwen zich v or alles als individuen. Zij verkiezen dan ook dikwijls om deel te nemen aan acties of zelfs aan het organiseren ervan zonder zich evenwel in de kern van een vereniging te engageren. Zij werken samen met wie hen bevalt. In deze beweging zoekt iedereen dus naar een engagement aangepast aan zijn eigen karakter door zijn individuele kenmerken (Ion, 1997; McDonald, 2003). Dit soort engagement dat door de studenten erg op prijs wordt gesteld, vergt nochtans vele individuele hulpmiddelen en een hoog niveau van analytisch vermogen, van kritische zin en inzicht. Of het nu voor een project, een vluchtige of een meer gestructu-

reerde beweging is, de jonge militanten zullen zich vaak op basis van *groepsgevoeligheden* engageren. De aard hiervan is zeer divers: militanten van dezelfde lokale afdeling, vrienden, bewoners van een studentenhuus, mensen ontmoet in de bus voor de manifestatie. Als basis voor de organisatie en de manifestaties sluiten deze groepen tenslotte aan bij min of meer formele structuren die zich op hun beurt weer in bredere gehelen ontmoeten en zo de verschillende andersglobalistische tendensen vormen.

Zoals in libertaire organisaties gebruikelijk is, weigeren de jongeren in principe het delegeren van bevoegdheden en de institutionalisering van het verenigingsleven, ook al kan men in de praktijk hieraan niet ontsnappen.

Zoals in libertaire organisaties gebruikelijk is, weigeren de jongeren in principe het delegeren van bevoegdheden en de institutionalisering van het verenigingsleven, ook al kan men in de praktijk hieraan niet ontsnappen. De jongeren geven blijk van een groot wantrouwen ten aanzien van de apparaten van de sociale bewegingen binnen de andersglobalistische beweging. Men merkt ze slechts zelden op tijdens betogingen georganiseerd door de vakbonden,² de grote

verenigingen als ATTAC, en nog minder in de traditionele politieke partijen.³ In Québec was het verwerpen van de bureaucratische praktijken van de studentenorganisaties en van elke vorm van partijdige organisatie of vertegenwoordiging die de collectieve dynamiek beperken, de belangrijkste karakteristiek van de studentenacties (Gauthier en Pich , 2003). Door hun gedecentraliseerde en weinig partijdige opvatting over de democratie stellen de jonge militanten het huidige politieke systeem in vraag en eisen ze dat de burger meer zijn zeg kan doen. Hierdoor verkiezen ze de versterking van het individuele burgerschap, de persoonlijke inzet voor een mobilisatie of een kwestie boven die voor een partij of een programma.

Het feestelijk karakter van de mobilisaties is bijzonder belangrijk voor de jonge militanten die met elkaar in creativiteit rivaliseren, want vandaag is "verzet plegen scheppen"⁴: reusachtige marionetten in Australië, een wandelend concert met percussionisten te Gent, een fanfare te Seattle, straattoneel te Sevilla. Toch is het geen plicht meer om zich tot elke prijs te verzetten en zich opofferingen te getroosten die uit een dergelijke oppositie ter aanzien van de maatschappij voortvloeien.⁵ Men amuseert zich tijdens het plegen

van verzet en elke manifestatie wordt een feest, soms zelfs een danspartij! Na een uitgelokte verkeersopstopping zagen de Britse voorbijgangers ineens een massa jongeren vanuit de metrostations verschijnen die de auto's omsingelden, die muziek maakten en die begonnen te dansen. Hun feest duurde zolang totdat de politie verscheen om hen van het kruispunt te verjagen. Dat was één van de acties van de beweging *Reclaim the street* tegen de ruimte die de auto in onze maatschappij inneemt! Hoewel van wezenlijk belang voor de jongeren is dit "feestelijk verzet" voor de meer traditionele militanten soms moeilijk te aanvaarden, terwijl de pers de bedoeling van de andersglobalistische acties tot dit zuiver feestelijk aspect tracht te beperken.

De acties en de grote mobilisaties werden aanvankelijk vaak vanuit aanverwante groepen georganiseerd waardoor niet alleen het evenement, maar ook de voorbereiding ervan plezierig werd: "Door samen te werken met mensen die men goed kent en in wie men vertrouwen heeft en met wie men graag samenwerkt, wordt alles veel plezieriger en is men veel gelukkiger."⁶ Gezelligheid, de vreugde om samen te zijn en vriendschap zijn ook fundamentele elementen van de lokale en internationale bewegingen en samenkomsten van andersglobalistische jongeren. Zoals uit verschillende enquêtes blijkt, vormen de persoonlijke relaties trouwens de bepalende factor bij de overgang van sympathie voor bepaalde thema's naar de mobilisatie en het engagement (Passy, 1998; Poncelet en Stangherlin, 2003).. Hoewel dat paradoxaal kan lijken, is het belang van persoonlijke relaties en het zoeken naar gezelligheid die in het engagement van de andersglobalisten tot uitdrukking komen, ook een onderdeel van het individuatieproces (Roudet, 2003). Dat laatste "leidt niet tot een verhoogd individueel isolement, maar wel tot een sterkere behoefte aan sociale relaties." (Mendras, 1997: 97)

Maar of ze nu voorstanders of niet van deze technieken zijn, toch zijn ze altijd de eerste slachtoffers van de politionele repressie. Onder de meer dan de 30 doden die te Buenos Aires vielen tijdens de mobilisaties in december 2001, telde men slechts één ouder dan 25 jaar! Een zeer beperkte minderheid van jongeren, nl. de *black blocks*, voert gewelddadige acties door soms de ordestrijdkrachten aan te vallen en door "antikapitalistische autonome zones" uit te roepen waarin ze de symbolen van het kapitalisme en van de luxeconsumptie vernietigen, maar zonder zich aan personen te vergrijpen. Terwijl de journalisten en bepaalde leiders van de sociale bewegingen zich beraden over het vraagstuk van het geweld, blijft dat laatste voor de meeste jonge militanten een bijzaak. Zo meende een jonge militant van de ongehoorzame Italiaanse beweging Tutti Bianchi: "We zijn geen politieke commissarissen die komen oordelen over hetgeen iemand het recht heeft wel of niet te doen." (Aubenas en Benasayag 2002: 68). Sinds Genua werd door de overgrote meerderheid van de militanten geweld afgezworen en is die actievorm praktisch verdwenen.

Hoewel de logica van het project richting geeft aan de jongerenbeweging en aan de voorbereiding van de mobilisatie, worden de gebeurtenissen zelf telkens beleefd als evenveel zichzelf herhalende collectieve avonturen, als een groot verlangen naar belevenissen en als een cultus van het kortstondige.

Hoewel de logica van het project richting geeft aan de jongerenbeweging en aan de voorbereiding van de mobilisatie, worden de gebeurtenissen zelf telkens beleefd als evenveel zichzelf herhalende collectieve avonturen, als een groot verlangen naar belevenissen en als een cultus van het kortstondige. De meerdere dagen durende kampen van jonge andersglobalisten zijn sleutelmomenten in het engagement van de jonge andersglobalisten. Ze beperken zich niet tot het contesteren van het liberalisme. Elk kamp geeft ruimte aan socialisatie en het opdoen van nieuwe ervaringen leidt tot uitwisselen van ervaringen en tot feesten. Dergelijke ervaringen versterken niet alleen de neiging om zijn participatie te vernieuwen, maar ook het verlangen om zich dagelijks in de andersglobalistische beweging te engageren (Muxel, 2001). Op het niveau van de samenkom-

sten tussen militanten van diverse herkomst waren de *intergalactische* en de *antikapitalistische* dorpen door hun vorm van samenleven en door hun ervaring met zelfbestuur bijzonder interessant. Tijdens de G8 van Évian in juni 2003 trokken ze meer dan 6.000 personen. Bepaalde jongerenbewegingen, zoals het alternatieve linkse netwerk (RAGE, *Réseau alternatif de gauche*) in België, organiseren regelmatig "antikapitalistische weekends" die jonge militanten uit de diverse radicale stromingen de gelegenheid geven om zich te informeren, zich uit te spreken en om ervaringen uit te wisselen.

Coördinatie en netwerken

Om het hoofd te bieden aan bepaalde problemen vormen zich samenwerkingsverbanden van een zekere omvang, zoals het Parijse netwerk "Agir Contre la Guerre" of de uit middelbare scholieren bestaande "coordination contre la guerre" uit Charleroi. Maar deze groeperingen blijven over het algemeen van voorlopige aard. De logica van het engagement per project bevordert niet de vorming van duurzame jongerenbewegingen. Tussen de acties in keert iedereen terug naar zijn gewone bezigheden totdat de groepering verloopt of opnieuw op gang komt voor een door sommigen gelanceerde nieuwe mobilisatie. Vele enthousiaste initiatieven vallen snel stil. Dat was bij voorbeeld het geval met het netwerk "Intergalactika". Dit project voor het opbouwen van een vluchtig netwerk moet de jongeren en hun organisaties toestaan samen te werken en ervaringen uit te wisselen om hun gemeenschappelijke acties te kunnen voeren. Wat het belangrijkste resultaat van de ontmoetingen en de discussies tijdens de jongerenkampen⁷ van het Tweede Wereld Sociaal Forum was. Ondanks een komen en gaan van afgevaardigden kwam dit initiatief niet op gang, totdat een jaar later een gelijkaardig initiatief opnieuw werd gelanceerd. Een van de jonge Brazilianen die verantwoordelijk waren voor het Youth Camp in Porto Alegre beweerde: "De uitwisselingen zijn geweldig en het kamp functioneert zeer goed, maar het valt moeilijk om iets duurzams dan het kamp te organiseren."

Ondanks deze problemen ontstaan organisatorische verbanden. Ze zijn vaak vluchtiger dan die van de volwassenen en ze bevorderen het zelfbeheer,⁸ de "basisorganisatie" en de autonomie van de militanten. "Eenvoudige individuen" en vertegenwoordigers van verenigingen vermengen zich tijdens gewone samenkomsten of tijdens open

samenwerkingsverbanden waarbij de beslissingen bij onderlinge consensus worden genomen. De doelmatigheid van deze groepen is gebaseerd op de verdeling van de taken in functie van ieders bekwaamheid: "De meesten onder ons zijn onbekwaam om een internet site te maken. Maar er is iemand die dat kan met behulp van een programma en hij heeft zich daarvoor gemeld. Het werkt aldus: per taak. Omdat ik zelf in contact kom met veel lieden uit het verenigingswezen en ik veel mensen ken, tracht ik het netwerk in verbinding te stellen met geschikte personen voor verschillende projecten en kijk ik naar wie we kunnen uitnodigen voor het geven van een lezing."⁹

De manier waarop die verenigingen ontstaan, is sterk verweven met het engagement van de jongeren. Een deel ervan is geboren in het kader van een als tijdelijk bedoeld project. Dat is het geval met de *Movimiento de Resistencia global* (MRG) in Barcelona of met *VAMOS*¹⁰ in Parijs. Opggericht voor het organiseren van reizen naar een andersglobalistische manifestatie (die van Praag voor de Catalanen, die van Genua voor de Parijzenaars) hebben deze informele netwerken contributie gegeven en hebben zij geleidelijk hun activiteiten gediversifieerd. Vandaag is de Beweging voor Globaal Verzet opgeheven, dat snel het centrum van de andersglobalistische beweging in Barcelona was geworden en aan de basis lag van de contestatie tijdens de top van de Wereldbank in juni 2001 en vervolgens van de andersglobalistische manifestaties in maart 2002 die 350.000 personen verzamelden tijdens de top van de Europese ministers van economie en financiën. Dit netwerk noemde zich "een ruimte voor al diegenen die rond de thema's van de globalisatie willen werken". De jongeren van *VAMOS* zijn ook na Genua elkaar blijven zien om een balans van deze mobilisatie op te maken, eerst om te protesteren tegen de gewelddaden van de politie en daarna om nieuwe reizen voor de militanten te organiseren. De Parijse coördinatie kreeg een nieuw elan door de organisatie van een jaarlijkse week met lezingen. De voorbereiding hiervan illustreert bijzonder goed de herleving van het militantisme en van vormen van engagement. Georganiseerd in een zeer functioneel netwerk gebaseerd op gerichte acties, op taakverdeling, op werkgroepen en op geïndividualiseerde participatie, is de Parijse coördinatie vandaag de belangrijkste jongerenbeweging van de Parijse jonge andersglobalisten geworden. Sinds Sevilla in juni 2002 is het collectief erin geslaagd om verbinding te leggen met

verschillende Europese jongerenbewegingen. Het collectief heeft sindsdien een belangrijke rol gespeeld in de mobilisaties tegen de oorlog in Irak en tegen de G8-top in Évian.

Op internationaal niveau is Indymedia zonder twi-
fel de meest bekende jongerenbeweging. Dit alter-
natief informatienetwerk dat tijdens de mobilisa-
ties van Seattle ontstond, illustreert goed de flexi-
bilititeit van het engagement en van de wil om ver-
zet te bieden tegen de mondiale samenleving.
"Iedereen moet kunnen participeren en actief zijn
in de media",¹¹ aldus de militanten. Thema's als
mediamanipulatie en alternatieve informatievoor-
ziening worden door de jongeren erg gekoesterd.
Het succes kwam erg snel: Indymedia heeft in meer
dan 40 landen een relais en is zeer actief in Vlaan-
deren. De beweging, die haar rol van alternatieve
informatiebron overstijgt, heeft op directe wijze
meegedaan met sommige andersglobalistische
optochten, onder andere die die in oktober 2001
te Gent werd georganiseerd tegen de samenkomst
van de Europese ministers. Dit persorgaan van een
nieuw type heeft zijn doelmatigheid bewezen bij
het dekken van de andersglobalistische mobilisa-
ties en de verspreiding van alternatieve informa-
tie. Maar dit type van organisatie kent eveneens
zijn beperkingen, daar de surfer op het internet
vaak verpletterd wordt onder een massa van onge-
zuiverde documenten.

De jonge andersglobalisten zitten in uitgebreide
netwerken van groeperingen die elkaar overlap-
pen en die zich al naargelang de omstandigheden
vormen en ontbinden. Velen nemen aan kleine
groepen met precieze doelstellingen deel, zoals de
strijd tegen de publiciteit of de mobilisatie tegen
de oorlog in een lyceum. Slechts een minderheid
van de andersglobalistische jongeren engageert
zich in de jongerenbeweging. Velen willen vrije
elektronen blijven. Anderen sluiten zich aan bij
bewegingen van "volwassenen". Sommigen kie-
zen voor lokaal engagement, omdat ze zich niet
betrokken voelen bij de beweging van Porto
Alegre.

De jonge militanten raadplegen voorzeker
dezelfde sites op het internet, delen ten minste
gedeeltelijk het gevoel te behoren tot de generatie
van Seattle, Porto Alegre en Genua, en ontmoeten
elkaar tijdens de verschillende mobilisaties. Door-
dat er nochtans geen duurzame vereniging op het
internationaal en zelden op nationaal niveau

bestaat, is er een probleem bij de vertegenwoor-
diging van de jongeren en bij het verdedigen van
hun verlangens in de verschillende organen van
de andersglobalistische beweging tijdens de voor-
bereidende vergaderingen voor de grote mobili-
saties.

Actiethema's en -ruimtes

Ook al nemen ze massaal deel aan de internatio-
nale mobilisaties en denken ze gemakkelijk in pla-
netaire termen, dan toch oefent het lokale een
even belangrijke aantrekkingskracht uit op het
engagement van de jongeren. Voor hen is de
"andersglobalistische beweging heel wat anders
dan de topontmoetingen. Belangrijk is niet dat de
mensen twee keer per jaar naar grote topontmoe-
tingen gaan, maar wel dat ze handelen om dingen
in het dagelijks leven te veranderen."¹² Door het
plaatselijke als de basis van de samenleving te
beschouwen zoekt men vooral op dat niveau de
alternatieven: "Door mondiaal te willen ageren
zonder de eigenheid van de mensen te kennen,
komt men uit op een ramp."¹³

De lokale verankering van de beweging en de arti-
culatie ervan met het mondiale vormen de twee
essentiële thema's van de conferenties en bijeen-
komsten. Hoewel de beweging vaak op een zeer
lokaal niveau is ontstaan, oversteeg ze daarna de
plaatselijke en nationale grenzen door de deel-
name aan de grote mobilisaties. De jongeren drin-
gen er op aan om "de lokale context en het belang van de
voortdurende uitwisseling van het lokale met het mondiale te
respecteren".¹⁴ Voor hen komt het er op aan om
"lokaal en mondiaal te denken en lokaal en mon-
diaal te handelen".

Ook al is de andersglobaliseringsbeweging glo-
baal, toch is ze evenzeer op lokaal en nationaal
niveau actief.

De dynamiek van de Italiaanse andersglobalisti-
sche beweging wordt bij voorbeeld gekarakterise-
erd door sterke lokale wortels, onder andere via
de sociale centra die veel jongeren tellen en die
direct betrokken zijn bij de verschillende Sociale
Fora (Farro, 2003). Hetzelfde geldt voor de
Argentijnse bewegingen die de macro-economi-
sche politiek contesteren en die meedoen aan de
nationale en internationale andersglobalistische
bijeenkomsten. Doch de bewegingen van piqueteros,
waarin de jongeren bijzonder actief zijn, organi-
seren vooral de buurten waar ze diverse activitei-

ten ontplooiën, zoals het uitdelen van medicijnen aan de zieken of het interpellieren van de lokale overheden (MTD Solano, 2002).

Een franje van de jeugd komt op het Wereld Social Forum nochtans niet opdagen omdat men dat contesteert en ignoreert.¹⁵ Het betreft hier vooral sympathisanten van de meer libertaire tendensen die de lokale acties verkiezen boven “deze samenkomsten aan het andere einde van de wereld waar tenslotte nooit veel zinnigs uit voortkomt.”¹⁶ Ze willen liever naar Genua dan naar Porto Alegre verwijzen, omdat ze massaal rond de grote internationale topontmoetingen willen mobiliseren.

Hoewel ze de door de geïnstitutionaliseerde bewegingen georganiseerde colloquia soms boycotten en ze zich vooral op acties richten, worden de jonge andersglobalisten toch gekenmerkt door een grote dorst naar kennis, informatie en analyses, wat hen tot het organiseren van talrijke conferenties aanzet, ook al verschillen die van de colloquia en andere zomeruniversiteiten uit de bewegingen der “volwassenen”. Behalve dat ze een andere opvatting over stiptheid huldigen, worden deze samenkomsten gekenmerkt door hun openheid waardoor eenieder tussenbeide kan komen nu de spreker niet meer op een voetstuk staat.

Meer dan de andere militanten geven de jongeren blijk van reflectie en van kritisch nadenken over de beweging waarin ze “hun ervaringen pogen vorm en zin te geven.” (Dubet, 1995: 120). De meeste bijeenkomsten en conferenties richten zich daarom op het uitwisselen van ervaringen, acties, interne democratie, het verband tussen lokale en mondiale strijd, of het belang van de convergentie van de bewegingen.

De conferenties en discussies over de acties vormen de centrale momenten tijdens de ontmoetingen: voorbij acties evalueren, ervaringen uitwisselen, vervolgacties voorbereiden en tot mobilisaties oproepen. De fora geven gelegenheid tot het leggen van contacten om volgende mobilisaties samen te organiseren¹⁷ en om “[hun] gemeenschappelijke strijdervaringen te vergelijken”.¹⁸ De in de jongerenkampen georganiseerde werkgroepen maken vaak een balans op van de successen en de nederlagen van de grote mobilisaties waaraan ze direct hebben bijgedragen. “Te Seattle is men er goed in geslaagd om dit of dat te organiseren. Daarentegen heeft men in Québec proble-

men gehad die men niet kon oplossen door gebruik te maken van diezelfde techniek...”.

Een zekere vorm van Noord-Zuid-solidariteit die verschilt van het tiersmondisme van de ouderen en van de opvattingen van de NGO's, is bij de jonge andersglobalisten eveneens sterk aanwezig. Omdat ze minder sterk geïdeologiseerd zijn, baseren ze die nieuwe verhouding met het Zuiden op eigen ervaringen. Het is niet langer meer het Noorden dat de middelen en de kennis aanlevert. Dat gebeurt op basis van onderlinge solidariteit, van de strijd tegen de liberale mondialisering en de internationale financiële instellingen, van het belang van de bewegingen in het Zuiden, van het verlangen naar ervaringen, naar persoonlijke ontmoetingen, naar uitwisselingen van militante praktijken tussen jongeren van alle werelddelen, en door het inschakelen van de bewegingen in meer of minder geformaliseerde mondiale netwerken.

De jonge andersglobalisten onderscheiden zich door hun bijzondere internationalistische en interculturalistische manier bij het benaderen van de problemen. Ze mobiliseren ten gunste van een internationale solidariteit tegen de oorlog, tegen het racisme, tegen uiterst-rechts en de immigratiepolitiek van “Fort Europa”.¹⁹ Deze thema's verenigen eveneens jongeren afkomstig uit de immigratie en sommigen onder hen zijn zo in de andersglobalistische beweging terechtgekomen. Hun capaciteit om massaal en snel te mobiliseren verleent aan de jongeren een eersterangs rol bij actuele kwesties. In Frankrijk vormen ze de speerpunt bij de nationale coördinatie tegen de oorlog. Uit opstandigheid tegen de oorlogszuchtige gedragingen van de Verenigde Staten vervallen sommigen in een primair anti-amerikanisme dat door een bepaalde uiterst linkerzijde wordt gepropageerd. Maar de meeste jongeren zijn genuanceerder: “We zijn noch voor Bush, noch voor Saddam. We zijn tegen de oorlog die Bush voert, omdat die verschrikkelijk uitpakt voor de bevolking, maar we menen dat het systeem van Saddam eveneens verschrikkelijk is. Maar voor het ogenblik is men eerder geneigd een standpunt tegen de daden van Bush in te nemen.”²⁰ De jongeren betonen trouwens hun solidariteit met het Amerikaanse volk en zijn bijzonder attent op mobilisaties die in Amerika plaatsvinden.

Hun internationale solidariteit vertaalt zich eveneens in betrokkenheid bij de Palestijnse zaak en bij die van de inboorlingen. De jonge andersglobalisten strijden tenslotte meer dan de ouderen tegen

het racisme en de Europese migratiepolitiek, zoals uit de steun van de jonge Italianen aan de illegalen blijkt, of door de slogan van de andersglobalisten van Sevilla in juni 2002: "Niemand is illegaal!" Wat ook de actualiteit mag zijn, het verzet tegen de liberale globalisatie wordt door de jonge andersglobalisten niet vergeten: "De strijd tegen de oorlog is vandaag zeer belangrijk, maar men mag daarom niet de andere grote ontmoetingen van de G8 te Évian en van de Wereldhandelsorganisatie (WTO) te Cancún vergeten".²¹

Een ander thema dat vele jongeren nauw aan het hart ligt, is dat van de verandering van het individueel gedrag en van "het eerst leveren van strijd in onze hoofden en gevoelens tegen de kapitalistische logica waarvan we diep doordrongen zijn. De strijd moet even sterk tegen jezelf als tegen de vijand worden gevoerd. Men moet de neiging tot hoogmoed, tot opportunisme, die we allemaal in ons dragen, erkennen daar we nu eenmaal besmet zijn door het kapitalistische systeem."²² Dat is de zin van de concrete en zeer plaatselijke initiatieven die gaan van woningen kraken tot het oprichten van een groep voor het verrichten van gemeenschappelijke inkopen. Dat alles wordt beschouwd als "een andere praktijk die de klassieke praktijk in vraag stelt en die leidt tot bezinning over de klassieke praktijk".²³ In haar engagement is de jeugd radicaler dan de andere leeftijdsgroepen. Vele jongeren benadrukken hun antikapitalisme. Ze komen soms in opstand tijdens de grote gematigde bijeenkomsten: "In verschillende werkgroepen zegt men dat het voldoende is het kapitalisme te vermenschelijken. Dat is onvoldoende! Men moet het systeem zelf omverwerpen!"²⁴ De radicale of libertaire bewegingen slagen er ook in hun meningen en preoccupaties van een groot aantal jonge militanten aan bod te laten komen, zoals "niet alleen het succes van de Italiaanse sociale centra, van de trotskisten in Frankrijk, van de massa van de Argentijnse jonge piqueteros die strijden"²⁵ voor het omverwerpen van het kapitalistisch systeem aantonen, maar ook de minder gemediatiseerde Belgische beweging RAGe. Deze radicale stellingnames scheppen spanningen met de leiders en met een deel van de militanten uit gevestigde en meer gematigde verenigingen. Een jonge militant meende daarom dat ATTAC-France zich verzette tegen "het oprichten van jongerenafdelingen die geneigd zouden zijn radicalere politieke standpunten in te nemen dan de leiders van de vereniging konden aanvaarden."

Binnen de netwerken van de andersglobalistische jongeren is de strijd tegen de consumptiemaatschappij en de alomtegenwoordigheid van de reclame meer en meer aanwezig. Regelmatig worden bij voorbeeld in de Parijse metro antireklamecampagnes gevoerd. Voor deze jongeren moet "de consumptie geen vlucht vooruit zijn maar zich beperken tot het bevredigen van de basisbehoeften"²⁶ Omdat ze verlangen naar ruimtes die van de dwang van de consumptiemaatschappij en de markt bevrijd zijn, willen ze "de wereld veranderen zonder de macht te veroveren" (Holloway, 2002; Klein, 2000; Benasayag e.a., 2001; Aubenas en Benasayag, 2002). Ver van elk dogmatisme stellen ze eerder een multitudine van verschillende mogelijke werelden voor dan een universeel alternatief model. Gefundeerd op zones van autonomie en praktijken van tegenmacht, construeren deze alternatieven zich van dag tot dag, door een verstrengeling van alledaagse praktijken en gedeelde ervaringen. Men vindt hier drie essentiële ideeën terug die verdedigd worden door de neozapatistische beweging: het zoeken van "een wereld waarbinnen er plaats is voor vele andere werelden" (Le Bot en Marcos, 1997), het belang van het "onderweg leren" en de weigering om de macht te veroveren. Zo verklaarde Marcos: "We willen niet de macht verwerven maar wel iets dat op zijn minst veel moeilijker is: een nieuwe wereld" (EZLN, 1994: 125). Zowel voor hem als voor vele jonge andersglobalisten "komt het er niet op aan om de macht te veroveren of een nieuw sociaal systeem te vestigen. Het komt er op aan om te slagen in het bouwen van de wachtkamer tot een nieuwe wereld." (EZLN 1995: 384) De jonge andersglobalisten richten zich dus op dagelijkse praktijken van tegenmacht en bevestigen het veelvoud aan alternatieven voor een wereld die door de markt gedomineerd wordt. Dat is iets wat niet noodzakelijk door de meer traditionele militanten wordt begrepen en gesmaakt!

Laten we dit punt afsluiten met de opmerking dat alle jonge andersglobalisten niet noodzakelijk vernieuwers zijn. Vaak vermengen zich nieuwe en oude praktijken met elkaar. In nochtans recent gevormde groepen zijn de praktijken van het oude militantisme rijkelijk voorhanden. Zo tracht een jongerenbeweging regelmatig de verschillende Parijse collectieven te infiltreren, waarbij soms gebruik wordt gemaakt van technieken die oude herinneringen oproepen: "Ze doen de algemene vergaderingen uitlopen door over detailkwesties te praten en ide-

ologische toespraken te houden, waarna ze, als iedereen vertrokken is, belangrijke kwesties in stemming willen brengen.”²⁷ Bij de jongeren heeft een klare en radicale taal met een eenvoudige kijk op de wereld en het doel van de beweging nog altijd een zeker succes.

De plaats van de jongeren

De autonomie van de actoren en de netwerkbewegingen

Wat de coördinatie van de bewegingen betreft geniet vooral het model van het netwerk in de civiele maatschappij de voorkeur van de jonge andersglobalisten. Daardoor kan men zich verenigen zonder zijn eigenheid (Wahl, 1997) te moeten opgeven en heeft men een alternatief ten aanzien van de meer gestructureerde en geïnstitutionaliseerde groepen die door de jongeren worden gewantwoord. Landen als Italië en Argentinië tonen aan dat de nieuwe generatie zich een plaats in de andersglobalistische beweging kan verwerven indien er maar garanties binnen bepaalde grenzen worden geboden ten aanzien van de autonomie en de vrijheid van actievormen en interne organisaties. Het respecteren van de verschillende groepen en hun actievormen is dus een wezenlijke factor voor de participatie en de integratie van jongeren in de andersglobalistische stroming. Dit respect maakte binnen de Italiaanse sociale fora een samenkomen mogelijk van een uitgebreid netwerk van verenigingen gaande van de ongehoorzamen van de alternatieve sociale centra tot het katholiek netwerk Lilliput. Tijdens de topontmoeting van de Wereldbank te Praag of van die van de Amerikaanse landen in Québec mocht iedereen op zijn eigen manier demonstreren door in functie van de gekozen actievorm de kleurrijke stoet te volgen (Aguiton, 2001). In de boezem van het Sociaal Forum in Genua bestonden verschillende tendensen naast elkaar, gaande van de katholieken die een rustige actie bepleitten, tot de voorstanders van de geweldloze actie die hadden besloten om tot de verboden zone door te dringen. “We wisten dat er verschillende standpunten leefden, maar we hebben besloten om iets gemeenschappelijks te ondernemen. Al deze groepen hebben zich op een verschillende wijze ingespannen en meegewerkt aan de gemeenschappelijke doelen, ook al behielden ze hun bijzonderheden.”²⁸ Sindsdien hebben de Italianen dankzij de Sociale Fora op diverse niveaus, bewezen dat dit respect voor de autonomie en de diversiteit kan samengaan met coördinatie. Dat is één van de fundamentele elementen die de integratie van de jongeren in de Italiaanse beweging, o.a. via de sociale centra of de vereni-

gingen van ongehoorzamen, heeft bevorderd (Farro, 2003).

Indien echter de netwerklogica van de Sociale Fora ontbreekt en de grote gecentraliseerde organisaties domineren, dan komen de andersglobalistische jongerenbewegingen moeilijk aan bod. In Mexico kregen de jonge militanten weinig ruimte in het andersglobalistische netwerk rond de NGO's en de sterk geïnstitutionaliseerde bewegingen. In Frankrijk kwamen vele jongeren na de mobilisatie te Millau in juli 2000 bij het eerste proces van José Bové opdagen op de grote andersglobalistische manifestaties. Frankrijk kent trouwens en zekere traditie van studenten- en zelfs scholierenmobilisaties.²⁹ Dat bleek nog maar eens tijdens de mobilisaties rond de presidentiële verkiezingen van 2002 of tijdens de talrijke mobilisaties rond de oorlog in Irak. Paradoxaal genoeg heeft de generatie van Seattle en Genua nochtans geen plaats in de Franse beweging gevonden. De jongeren, gaande van de anarchisten tot de meer gematigden, zijn wel degelijk aanwezig in elke beweging, maar velen hebben moeite om zich te herkennen in de volwassenenorganisaties, hier vooral dan in het vaak schoolse ATTAC. Vele militanten en analisten menen dan ook dat “de jeugd in Frankrijk hét grote probleem van de beweging is”.³⁰ Een gebrek aan soepele structuren in combinatie met autonomie en coördinatie verklaart waarom erg intense debatten over geweld de Franse beweging en bepaalde organisaties hebben verdeeld.³¹ Door de massale mobilisaties en wegens het ontbreken van incidenten na Genua zijn deze spanningen verdwenen. Of, zoals M. Benasayag en F. Aubanas noteren: “Behalve bepaalde kaders van ATTAC of vertegenwoordigers van NGO's die blijven donderen tegen de “verniers” of de “parasieten” van wie ze zich willen distantiëren, zijn we vandaag op het punt aanbeland dat verschillende manieren van “verzet bieden” kunnen samengaan.” (Aubenas en Benasayag, 2002: 64-65).

Hoewel de jongeren in Italië en Argentinië een fundamentele rol in de andersglobalistische beweging spelen, toch is dat elders niet het geval. In België bij voorbeeld wordt de andersglobalistische beweging gekenmerkt door een bijzonder grote betrokkenheid van de vakbonden en de NGO's, twee soorten bewegingen waarin de jongeren van onder de 25 jaar zich nauwelijks herkennen. In de meeste landen en op internationaal niveau komen de bijdragen van jongeren in de bijeenkomsten van de andersglobalistische instan-

ties of in de netwerken die de nationale en internationale mobilisaties voorbereiden, niet tot uitdrukking. Deze paradox wordt door diverse factoren veroorzaakt. Moet men er een generatiekloof in zien, omdat deze jongeren tijdens de heerschappij van het liberalisme zijn opgegroeid?³² Ook materiële redenen spelen in elk geval mee: gebrek aan financiële middelen om de voorbereidende internationale bijeenkomsten te volgen is een belangrijke hinderpaal.³³ Men moet er ook een zekere onervarenheid aan toevoegen. Het is inderdaad niet gemakkelijk voor een jonge militant om tijdens een samenkomst van ervaren militanten het woord te voeren. "Het is voor een jongere moeilijk om het woord te nemen in een zaal als er bekende vakbondsleiders en militanten aanwezig zijn die veel meer ervaring hebben en die weten hoe tussen te komen!", legde een jonge Italiaan uit tijdens een bijeenkomst van sociale bewegingen tijdens het Derde Wereld Sociaal Forum. Een andere reden is dat bepaalde instanties en bewegingen, waarin de oudere militanten sleutelposities innemen, besloten zijn. Dat is vooral het geval in Frankrijk waar de invloed van militanten uit het einde van de jaren zestig en van de jaren zeventig, aanzienlijk is. Maar dat geldt ook voor de Internationale Raad van het Wereld Sociaal Forum.

De belangrijkste reden voor de zwakke vertegenwoordiging van de jongeren in de nationale en internationale instanties moet men zoeken in de vorm van hun engagement. Problemen bij de opbouw van hun eigen beweging leidden vaak tot het ontbreken van woordvoerders in de diverse andersglobalistische instanties. Het wantrouwen dat deze generatie koestert ten aanzien van elke vorm van institutionalisering, de terughoudendheid om een vertegenwoordiging te aanvaarden of de wil om vrije elektronen ten aanzien van elke beweging te blijven, zijn factoren die noch de integratie in de bewegingen bevorderen, noch hen toegang tot verantwoordelijke functies in deze organisaties verschaffen. Het percentage jongeren in de invloedrijkste andersglobalistische organisaties is erg laag. Ze tellen nauwelijks mee op het niveau van de interne besluitvorming en nog minder van de coördinatie. Daar komt nog bij dat de jongeren in het algemeen een werkelijke

desinteresse betonen ten aanzien van de omstandige uitwerking van documenten, van oproepen tot de sociale bewegingen en andere platformen. Voorstellen om de jongeren bij de opstelling van de oproep van de sociale bewegingen voor 2002 te betrekken, konden daardoor geen kans maken. Hetzelfde geldt zelfs soms voor het lokale niveau:

"Waarom dient het om een platform te hebben? Als je het geheel van je eisen hebt vastgelegd, dan leef je niet meer! Ziedaar waarom men enkele problemen heeft gehad met deze klassieke militanten met een platform."³⁴ Tegenover de constructie van een internationale, steeds meer gestructureerde beweging en een bepaalde institutionalisering van het Mondiaal Sociaal Forum gaan bepaalde jonge andersglobalisten zover dat ze weigeren tot dit mondiaal netwerk te behoren. Ook al was de Beweging voor Globaal Verzet van Catalonië een permanent

lid van de Raad van het Mondiaal Sociaal Forum, toch besloot ze in januari 2003 unaniem om op te houden, meer bepaald "om de politiek van de verveling van Porto Alegre, de valse vertegenwoordigen en de microgevechten om de macht in de steek te laten."³⁵ Anderen brandmerken de zichzelf aanduidende woordvoerders van dit globaal netwerk en verwijten aan sommigen dat ze tegenover de politiek en de media in naam van alle deelnemers spreken.

Als gevolg van de verschillen in engagement met de vorige generaties in de beweging ontstond een zeker wederzijds wantrouwen tussen de jongeren en de andersglobalistische verenigingen. Het debat rond de rol van het geweld en het soms mateloos wantrouwen ten aanzien van elke vorm van institutionalisering illustreren dat goed. Het opereren via netwerken binnen de *société civile* verschilt ook sterk van de logica van de oudere bewegingen. Meerdere militanten leggen nochtans voortdurend de nadruk op het belang van de integratie van de jeugd op de verschillende niveaus van de beweging. Al stuiten ze soms op een gebrek aan goede wil van de kant van de jongeren of op wederzijds onbegrip, toch werd aanzienlijke vooruitgang geboekt op dat vlak, iets wat blijkt uit de evolutie welke de opeenvolgende Wereld Sociale Fora doormaakten: bleven de jonge deelnemers in 2001 nog hoofdzakelijk onder elkaar, sindsdien zijn van diverse kanten inspanningen

De belangrijkste reden voor de zwakke vertegenwoordiging van de jongeren in de nationale en internationale instanties moet men zoeken in de vorm van hun engagement.

geleverd om ze meer te betrekken bij de diverse aspecten van het Forum³⁶. Het Europees Forum te Florence werd gekenmerkt door een uiterst sterke en enthousiaste deelname van jongeren. Zij schitterden evenwel tijdens de voorbereidende vergaderingen door afwezigheid. Als er al op dat vlak van forum tot forum belangrijke vooruitgang is geboekt, dan nog moet er een lange weg worden afgelegd eer er van een evenwichtige participatie van de jongeren bij de fora en de voorbereiding ervan sprake kan zijn.

Een deel van de jonge contestantanten is aangetrokken door de duidelijke en radicale discours van de kleine, extreem-linkse partijen of van organisaties die daarmee verbonden zijn. Deze groepen zijn trouwens dikwijls de enige die een werkelijk belang hebben en die zich direct naar de jongeren richten. Vaak zijn deze organisaties de enige die een werkelijke interesse voor de jongeren betonen en die zich direct tot hen richten. Een deel van de Belgische jonge andersglobalisten heeft zich onder de vlag van de Partij van de Arbeid (PVDA) geschaard. Behalve door het radicale en simplistische vertoog kan men dat succes bij de jongeren verklaren doordat de PVDA naar hen luistert en een plaats voor hen inruimt. Dat beantwoordt duidelijk aan bepaalde verwachtingen. Maar het bijna totaal ontbreken van interesse van de meeste andersglobalistische bewegingen voor jongeren onder twintig jaar speelt ook mee. Men moet de invloed van de entristische en recuperatiepraktijken niet verwaarlozen en ook de twijfelachtige pedagogische of gladde "ronselpraktijken" van militante groeperingen niet vergeten: "Ik was 13 jaar toen ik voor het eerst met de PVDA in contact kwam. Tijdens de staking van de leraren waren zij de enigen die aan de schoolpoort stonden. Ze gaven me, een kleine jongen van 13 jaar, een pamflet van de PVDA. Ik las dat en ik vond dat interessant. Maar ik zei tot mezelf: Ik ben maar 13 jaar! Hoe halen ze het in hun hoofd om me zo iets te geven?"³⁷

Het oude corporatisme belast nog altijd de Mexicaanse studentenbeweging. In november 2002 verzamelden zich meer dan 3.000 studenten afkomstig uit alle landen van de nieuwe wereld te Guadalajara op een congres dat als motto had "Een ander Amerika is mogelijk" (een verwijzing naar Porto Alegre). Maar de Mexicaanse studentenfederatie die aanleunt bij de vroegere staatspartij die tussen 1929 en 2000 aan de macht was, had het gebeuren in handen gekregen. Daardoor konden de innoverende praktijken van de jonge militanten niet op de voorgrond treden. De Mexicaanse verantwoordelijken, die veelal ouder dan

30 jaar waren, slaagden erin om het gebeuren te controleren. De contestatie beperkte zich hierdoor tot de traditionele Cubaanse toespraken.

De meeste jonge andersglobalisten bevinden zich noch in dit soort archaische groepen, noch in de innoverende jongerenverenigingen. Ze zijn wél bij één van de vele min of meer innoverende andersglobalistische verenigingen betrokken. Indien sommigen onder hen op een nogal klassieke manier militeren, dan onderscheiden vele anderen zich weer door een "frisse toets en nieuwe manieren van zich engageren"³⁸. Binnen deze organisaties en in de andersglobalistische netwerken worden de jongeren voortdurend aangespoord om met de andere generaties van militanten samen te werken.

Maar voorbij de spanningen en de verschillen slagen de jonge en minder jonge deelnemers erin om in de schoot van de andersglobalistische beweging samen te werken. De kracht van de beweging bestaat dus in haar bekwaamheid om het dynamisme van de jongeren te laten aansluiten bij de ervaring van militanten met een grote staat van dienst.

Het geval van ATTAC-France

Het geval van ATTAC-France³⁹ is een goede illustratie van de dubbelzinnige verhouding tussen de jongeren en de andersglobalistische organisaties van de "ouderen". Voorzeker staan deze laatste organisaties dichter bij de jongeren dan de vakbonden en de traditionele NGO's. Slechts enkele leiders van de NGO's kunnen zich inbeelden dat "ATTAC de verwachtingen van de jongeren heeft weten te katalyseren".⁴⁰ Een eerste enquête (Cours-Saliers, 2002), toont aan dat de jongeren erin ondervertegenwoordigd zijn. De jongeren onder 25 jaar zijn er zeldzaam, terwijl de jongeren onder 20 jaar praktisch afwezig zijn. Van de jonge leden oefenen er zeer weinigen een mandaat⁴¹ binnen de organisatie uit.

Maar het essentiële verschijnt niet in de statistieken. Het gaat hier om het wantrouwen van de jongeren, zelfs al zijn ze lid van de organisatie, ten aanzien van wat ze het "apparaat" van ATTAC noemen. Bijna alle ondervraagde jonge Franse militanten zijn het er over eens dat "er een werkelijke kloof tussen ouderen en jongeren bestaat die ATTAC niet kan dichten op zowel het niveau van de praktijk als van het politieke radicalisme"⁴². Volgens hen verzet ATTAC zich "tegen de oprichting van jongerenafdelingen die geneigd zouden kunnen

zijn om radicalere politieke standpunten in te nemen dan die door de leiders van de organisatie aanvaard worden!"⁴³ Mochten stijlopvattingen als deze nauwelijks ergens op slaan, dan toch onthullen deze uitspraken het bestaan van diepere spanningen en onbegrip. Naar de jongeren wordt onvoldoende geluisterd en ze zijn in de organisatie slecht vertegenwoordigd. Dat komt door de neiging van jonge militanten om bepaalde ingeroeste gewoonten te willen verstoren of door hun wantrouwen ten aanzien van de geïnstitutionaliseerde organisatievormen die de structurele problemen van de interne democratie in een organisatie niet kunnen oplossen⁴⁴.

Ook merkt men in de houding van de verantwoordelijken een werkelijk wantrouwen ten aanzien van de jongeren. Geruime tijd werden, alsof er een muur van onbegrip tussen twee ervaringswerelden en generaties was opgetrokken, elkaars voorstellen getorpedeerd. Talrijk zijn de jongeren die moeilijkheden hebben ondervonden, of het nu ging om het oprichten van afdelingen aan de universiteiten, het organiseren van conferenties of eenvoudig weg om het organiseren van een enquête in hun contacten met het hoofdkwartier van ATTAC. Toegegeven, de manier van functioneren van het Parijse hoofdkwartier van ATTAC lijkt meer op een gehiërarchiseerde NGO dan op een groep studenten. Daarbij hebben enkele pogingen tot entrisme van extreem-linkse studenten bij ATTAC geleid tot een "groot wantrouwen van het bureau ten aanzien van studentengroepen. Wij willen tot elke prijs voorkomen dat ze de studentenbeweging infiltreren. Dat wantrouwen was niet gericht tegen het radicalisme van de jonge andersglobalisten in het algemeen. Maar dat werd wel aldus ervaren"⁴⁵. Wat er ook van zij, de organisatie kent blijkbaar problemen om de jongeren in haar werking te integreren. De nieuwe Raad van Bestuur⁴⁶ heeft nochtans zijn voornemen bevestigd om vanaf het begin van 2003 werk te maken van een nieuw beleid ten aanzien van de jongeren.

Afgezien van deze moeilijkheden en het geringe aantal jongeren in de organisatie slaagt ATTAC er vaak in om met zowel de jongeren als de ouderen, de nieuwe als de meer ervaren militanten en de radicalen als de gematigden, samenwerkingsverbanden af te sluiten. Aldus konden zich in elke lokale afdeling verschillende werkwijzen en nieuwe vormen van engagement waarin iedereen tot zijn recht komt, ontwikkelen. Ook al voelen de jongeren onder de 25 jaar zich weinig tot de

organisatie aangetrokken, toch blijkt dat bepaalde jongeren van rond de 30 jaar, de kans krijgen om in het Parijse ATTAC-bureau een belangrijke rol te kunnen spelen. Laten we dit punt afsluiten met de opmerking dat ATTAC niet alle contestantanten wil verenigen, noch het geheel van de Franse of internationale andersglobalistische *société civile* wil vertegenwoordigen. De netwerkdynamiek bevordert daarentegen wel het samengaan van diverse autonome jongerenorganisaties.

Besluit

Al is de kwantitatieve en vooral de kwalitatieve bijdrage van de jongeren aan de beweging fundamenteel, dan nog vragen de andersglobalistische leiders en de voorbereidingsgroepen van de internationale ontmoetingen zich af hoe men de jongeren kan integreren en mobiliseren. Deze nieuwe generatie militanten heeft haar eerste belangrijke ervaringen op straat en op de campings van de andersglobalisering opgedaan. Zowel in haar dagelijkse praktijken als tijdens de grote verzamelingen heeft ze niet alleen nieuwe vormen van engagement geschapen rond concrete projecten, verwantschapsgroepen en de netwerkorganisaties van de *société civile*, maar ook voor het feestelijk en creatief engagement ontwikkeld. De jonge andersglobalisten wantrouwen de vertegenwoordiging. Ze zijn uiterst gehecht aan autonome organisatievormen, aan de participatie van allen en aan de directe democratie. Zonder naar de grote ideologieën te refereren, scheppen ze een heterogene, gedecentraliseerde en niet-hiërarchische beweging, die tevens weer unitair en georganiseerd is. Deze vormen van minder gestructureerd en vluchtig individueel engagement bevorderen in de andersglobalistische beweging eerder het verschijnen van fluïde netwerken dan van bewegingen met vertegenwoordigende instanties.

Vertaling: André Mommen

Bibliografie

- Aguiton, C., *Le monde nous appartient*, Plon, Parijs, 2001.
Aubenas, F. en Benasayag, M., *Résister c'est créer*, La Découverte, Parijs, 2002. (De Nederlandse vertaling: *Verzet als schepende kracht*, door Johny Lenaerts, is in 2003 in de reeks Ya Basta verschenen bij Academia Press, Gent.
Benasayag, M., Brand, U., Gonzalez, H., Holloway, J., Mattini, L., Negri, T. en Collectivo Situaciones, *Contrapoder. Una introducción*, De Mano a Mano, Buenos Aires, 2001.

- Boltanski, L. en Chiapello, E., *Le nouvel esprit du capitalisme*, Gallimard, Parijs, 1999.
- Bréchon, P., 'Une jeunesse globalement peu contestataire', in Galland, O. en Roudet, B. (red.), *Les valeurs des jeunes. Tendances en France depuis 20 ans*, L'Harmattan, Parijs, 2001.
- Cockburn, A., St. Clair, J. en Sekula, A., *Five Days that Shook the World*, Verso, Londen, 2000.
- Cours-Salies, P., ATTAC. Qui sont ses adhérents? Que veulent-ils? Une enquête réalisée à partir de l'analyse de 1000 questionnaires, *Le Fil d'Ariane* – Institut d'études européennes, Parijs, 2002.
- Dubet, F. en Wieviorka, M. (red.), *Penser le Sujet*, Fayard, Parijs, 1995.
- EZLN, *Documentos y comunicados*, delen 1 en 2, Era, Mexico, 1994 en 1995.
- Farro, A., 'Le tournant italien', in Wieviorka, M. (red.), *Un autre monde ...*, Balland, Parijs, 2003.
- Feixa, C., Saura, J. en Costa, C. (red.), *Movimientos juveniles: de la globalización a la antiglobalización*, Ariel, Barcelona, 2002.
- Flores, T. (red.), *De la culpa a la autogestión. Un recorrido de Trabajadores Desocupados en La Matanza*, MTD Editora, Buenos Aires, 2002.
- Galland, O., 'Une polarisation de la jeunesse française', *Revue de l'OFCE*, nr. 72, 2000, p. 221-228.
- Galland, O. en Roudet, B. (red.), *Les valeurs des jeunes. Tendances en France depuis 20 ans*, L'Harmattan, Collection "Débats jeunesse", Parijs, 2001.
- Gauthier, M. en Piché, L., 'Participation des jeunes aux lieux d'influence et de pouvoir', *L'Action nationale*, XCI, 7, 2001, p. 77-86.
- Holloway, J., *Change the World Without Taking Power: The Meaning of Revolution Today*, Pluto Press, Londen, 2002.
- Ion, J., *La fin des militants?*, L'Atelier, Parijs, 1997.
- Klein, N., *No logo. La tyrannie des marques*, Babel, Parijs, 2000.
- Le Bot, Y. en Marcos (sous-commandant), *Le rêve zapatiste*, Fayard, Parijs, 1997.
- McDonald, K., 'De la solidarité à la fluidité', in Wieviorka, M. (red.), *Un autre monde ...*, Balland, Parijs, 2003.
- MTD Solano, *La hipótesis 891. Más allá de los piquetes*, De Mano a Mano, Buenos Aires, 2002.
- Muxel, A., *L'expérience politique des jeunes*, Presses de Sciences Po, Parijs, 2001.
- Passy, F., *L'action altruiste*, Droz, Genève, 1998.
- Pleyers, G., 'Le moment français', in Wieviorka, M. (red.), *Un autre monde ...*, Balland, Parijs, 2003a.
- Poncellet, M. en Stangherlin, G., *Enquête auprès des bénévoles et des employés des ONGD*, Université de Liège, 2003.
- Roudet, B. (red.), *Des jeunes et des associations*, L'Harmattan, Collection Débats jeunesse, Parijs, 1996.
- Roudet, B., 'Entre responsabilisation et individualisation : l'évolution des formes de participation associative', Colloque des groupes de travail n° 1 et 6 de l'AISLF, Liège, du 2 au 4 avril 2003.
- Wahl, P., 'Mythos und Realität der internationalen Zivilgesellschaft', in *Vernetzt und verstrickt*, Altvater, E., Brunnengraber, A., Haake, M. en Walk, H. (red.), Westphalisches Dampfboot, Bochum, 1997.
- Wieviorka, M. (red.), *Un autre monde...*, Balland, Parijs, 2003.

Noten

- Als we de militanten moeten geloven, dan zou deze categorie sterk toenemen. Een dynamische vijftiger van ATTAC reageerde aldus: "Ja, hij is 33, maar ik beschouw hem nog altijd als een jongere".
- Zoals de mobilisatie in Genua heeft uitgewezen zijn de verhoudingen tussen de jonge andersglobalisten en de vakbonden moeilijk. Maar ook hier verschilt de situatie van land tot land en zelfs van stad tot stad. De mening van de jongeren in het algemeen over de vakbonden is trouwens slecht, zoals de resultaten van een in Frankrijk gehouden enquête naar de waarden en normen van de Europeanen uitwijzen (Galland en Roudet 2001: 158, 217)
- Zoals de andere jongeren (Galland en Roudet 2001; Muxel 2001) verwerpen de andersglobalisten de traditionele structuren massaal. Maar al wordt de verhouding van de jonge andersglobalisten ten aanzien van de politici en de politieke partijen vaak gekenmerkt door een grote dubbelzinnigheid of afkeer, toch boeken bepaalde extreem-linkse partijen bij hen een uitgesproken succes.
- Formule van G. Deleuze die de titel van een werk van M. Benasayag en F. Aubenat (2002) werd.
- "In het alternatieve milieu van Berlijn in de jaren zeventig was verzet plegen moeilijk. Men amuseerde zich niet iedere dag, maar men dacht dat het nodig was om vol te houden, want men behoorde tot de laatsten om aan de consumptiemaatschappij het hoofd te bieden." Uit een interview met een Duitse ex-militant.
- Uit een tussenkomst van een jonge Amerikaanse militant tijdens het Tweede Wereld Sociaal Forum.
- Bij gelegenheid van elke internationale ontmoeting komen talrijke jonge militanten samen op een camping. Er worden daar talrijke ontmoetingen georganiseerd en debatten gehouden.
- Zie bij voorbeeld Flores (2002).
- Uit een interview met een coördinator van een jongerenbeweging in België.
- Motto van "Vive l'Action pour une MOndialisation des Solidarités".
- Uit een onderhoud met een jonge militant van *Indymedia* die de mobilisaties te Seattle heeft verslagen.
- Uit een onderhoud met een jonge Brusselaar.
- Uit een onderhoud met een jonge Luikse militant.
- Uit een interview met een jonge Canadese feministische militante tijdens het Tweede Wereld Sociaal Forum.
- Tijdens een Parijse manifestatie in maart 2002 waarbij op de vraag "wat denkt u van het Forum van Porto Alegre?" meerdere jonge militanten van libertaire, alternatieve of

- ongehoorzame groepen reageerden met "Wat is dat Porto Alegre?".
16. Uit een onderhoud met een Spaanse militant.
 17. "Met VAMOS gingen we omwille van essentieel twee redenen naar Porto Alegre: ons vormen en vooral voor het leggen van contacten ter voorbereiding van onder andere de G8."
 18. Uit een conferentie van een Spaanse militant na het Tweede Wereld Sociaal Forum.
 19. De enquêtes over de waarden en normen van jonge Fransen tonen aan dat ze veel meer dan de rest van de bevolking extreem-rechts verwerpen en dat ze de waarden van tolerantie en van wederzijds respect aanhangen (Galland en Roudet 2001).
 20. Uit een onderhoud met een jongere van de anti-oorlogs-coördinatie van Charleroi.
 21. Uit een tussenkomst van een jonge Duitser op het Derde Wereld Sociaal Forum.
 22. Uit een onderhoud met een jonge Argentijnse *piquetero*.
 23. Uit een onderhoud met een actieve jongere uit de *Groupe d'Achat Collectif liégeois* (Gac).
 24. Interventie van een jongere in het publiek van het Derde Wereld Sociaal Forum.
 25. Uit een onderhoud met een jonge *piquetero* van de *Coordinación Aníbal Verón*.
 26. Uit een interview met een jonge Italiaan.
 27. Uit een interview met een jonge coördinator van een Parijs netwerk.
 28. Uit een interview met een jonge Italiaan.
 29. Sinds 1985 vonden er in Frankrijk zeven scholierenmobilisaties plaats. A. Muxel (2001: 49) wijst er trouwens op dat alle grote sociale bewegingen, inclusief die van december 1995, die de jaren 1990 hebben getekend, vanuit de universiteiten zijn vertrokken.
 30. Uitspraak van C. Aguiton tijdens een conferentie aan de ENS in Parijs op 2 april 2002.
 31. De *Coordination Citoyenne Contre l'OMC* was als gevolg van dit debat bijna verdwenen.
 32. De andersglobalisten zien de jaren tachtig en negentig aldus.
 33. Dat verklaart echter niet alles, want zelfs de lokale jongerenbewegingen zijn vaak afwezig op deze bijeenkomsten.
 34. Uit een onderhoud met een jonge Luikenaar.
 35. "The movement for Global Resistance has died ... Let the Party begin", e-mail verzonden naar de elektronische lijst van het FSE op 27 januari 2003.
 36. In Porto Alegre groeide het aantal jonge kampeerders van 1.500 via 15.000 tot 30.000.
 37. Uit een onderhoud met een jonge pacifistische militant uit Charleroi.
 38. Uit een interview met een ervaren militant gehouden te Luik in december 1999.
 39. We hebben in hoofdzaak de Raad van Bestuur van ATTAC kunnen observeren. Na zijn vernieuwing op het einde van 2002 is er blijkbaar een nieuw elan ontstaan ten aanzien van het verenigingsleven van de jongeren.
 40. Uit een onderhoud met een leider van het *Comité Catholique contre la Faim et pour la Démocratie*, gepubliceerd in *Alternatives Internationales*, nr. 6, januari-februari 2003.
 41. Meer dan 80 procent van de nationale mandaten zijn toegekend aan mensen ouder dan 51 jaar. (Cours-Salies, 2002).
 42. Uit een interview met een jonge Parijzenaar die nochtans een sectie van ATTAC in een universiteit heeft opgericht. Vele interviews met jonge leden van *ATTAC-France* gaan in dezelfde richting.
 43. Uit een interview met een jonge militant van *ATTAC-France* tijdens de manifestaties te Genua.
 44. Dit is verder uitgewerkt in Pleyers (2003a). Deze problemen worden geïllustreerd door de overdracht van de bevoegdheden in de leiding van de Franse organisatie in 2002.
 45. Uit een interview in maart 2003 met een verantwoordelijke van ATTAC belast met de jongeren.
 46. Een charter van *ATTAC-Campus* werd bij voorbeeld opgesteld door de Raad van Bestuur en door vertegenwoordigers van de studenten. Af te wachten valt hoe deze besluiten, meestal afkomstig van de top, in de praktijk worden omgezet.